Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

15 januari 2015*

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 93/13/EEG — Tillämpningsområde — Konsumentavtal — Avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster som ingås mellan en advokat och en konsument”

I mål C-537/13,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauen) genom beslut av den 7 oktober 2013, som inkom till domstolen den 14 oktober 2013, i målet

Birutė Šiba

mot

Arūnas Devėnas,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen)

sammansatt av tillförordnade avdelningsordföranden J. Malenovský samt domarna M. Safjan (referent) och A. Prechal,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: handläggaren M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 1 oktober 2014,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— A. Devėnas, för egen räkning, biträdd av I. Vėgėlė, advokatas,

— Litauens regering, genom G. Taluntytė, A. Svinkūnaitė, R. Krasuckaitė och D. Kriaučiūnas, samtliga i egenskap av ombud,

— Irland, genom E. Creedon och A. Joyce, båda i egenskap av ombud, biträdda av E. Carolan, BL, och D. McDonald, SC,

— Spaniens regering, genom M.J. García-Valdecasas Dorrego och A. Gavela Llopis, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: litauiska.

— Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom M. van Beek, A. Steiblytė och J. Jokubauskaitė, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Birutė Šiba och Arūnas Devėnas, i egenskap av advokat, angående ett anspråk på betalning av arvode.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I tionde, tolfte, fjortonde, sextonde och artonde skälen i direktiv 93/13 anges följande:

”Konsumenterna kan skyddas bättre genom att enhetliga regler antas i fråga om oskäliga villkor. Dessa regler bör gälla alla avtal som sluts mellan näringsidkare och konsumenter. Detta direktiv skall därför inte göras tillämpligt på bl.a. anställningsavtal, avtal om arvsrätt, avtal som gäller familjerättsliga rättigheter samt avtal om upprättande och organisation av bolag.

…

… detta direktiv täcker endast avtalsvillkor som inte förhandlats fram individuellt. …

…

… detta direktiv [gäller] också … för näringsverksamhet av offentlig karaktär.

…

Bedömningen av om villkor är oskäliga eller inte enligt dessa allmänna kriterier, särskilt i näringsverksamhet av offentlig karaktär som tillhandahåller kollektiva tjänster baserade på solidaritet mellan konsumenterna, måste kompletteras med en metod för att göra en samlad bedömning av de olika berörda intressena; detta grundar kravet på god sed. Vid bedömningen av begreppet god sed skall särskild hänsyn tas till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende, huruvida konsumenten har uppmuntrats att acceptera villkoren och om varorna eller tjänsterna sålts eller levererats på kundens särskilda beställning. Näringsidkaren kan uppfylla kravet på god sed genom att handla lojalt och rättvist mot den andre parten, vars legitima intressen han måste beakta.

…

Varornas eller tjänsternas karaktär bör inverka på bedömningen av villkorens oskälighet.”

4 Artikel 1 i direktivet har följande lydelse:

”1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 I artikel 2 i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv avses med

...

b) *konsument*: en fysisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke,

c) *näringsidkare*: en fysisk eller juridisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som har samband med hans näring eller yrkesverksamhet, oavsett om den är offentlig eller privat.”

6 Artikel 3.1 i direktivet har följande lydelse:

”Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.”

7 I artikel 4.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.”

8 I artikel 5 i direktivet föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla. …”

Litauisk rätt

9 I artikel 50 i lagen om advokatverksamhet (Advokatūros įstatymas) av den 18 mars 2004 (Žin., 2004, nr 50-1632) föreskrivs följande:

”1. Klienterna ska betala det arvode som parterna kommit överens om för de juridiska tjänster som tillhandahålls enligt avtalet.

…

3. Den ersättning som ska betalas till advokaten för juridiska tjänster ska fastställas med beaktande av målets svårighetsgrad, advokatens meriter och erfarenhet, klientens ekonomiska situation och andra relevanta omständigheter.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

10 Birutė Šiba ingick tre standardavtal om tillhandahållande av juridiska tjänster mot ersättning med Arūnas Devėnas, i egenskap av advokat. Således ingicks den 25 februari 2008 ett avtal i syfte att tillvarata Birutė Šibas personliga intressen i samband med ett förfarande för äktenskapsskillnad, uppdelning av egendom och fastställande av ett barns boende. Den 14 november 2008 ingicks ett avtal för att tillvarata hennes intressen i ett av hennes make anhängiggjort förfarande om ogiltigförklaring av en transaktion. Slutligen ingicks ett avtal den 21 januari 2010 genom vilket Birutė Šiba uppdrog åt Arūnas Devėnas att inge ett överklagande till Klaipėdos apygardos teismas (regional domstol i Klaipėda, Litauen) och att tillvarata hennes intressen vid nämnda domstol.

11 Avtalen innehöll inte några villkor om betalning av arvoden eller om betalningsdag. Det preciserades inte heller för vilka juridiska tjänster som betalning skulle ske eller kostnaden för dessa tjänster.

12 Eftersom Birutė Šiba inte hade betalat arvodena inom den tid som angetts av Arūnas Devėnas, ansökte han om att Klaipėdos miesto apylinkės teismas (distriktsdomstol i Klaipėda, Litauen) skulle utfärda ett föreläggande om betalning av 15 000 litauiska litas (LTL) för obetalda arvoden.

13 Genom beslut av den 8 juli 2011 och dom av den 11 april 2012 biföll Klaipėdos miesto apylinkės teismas Arūnas Devėnas ansökan.

14 Genom dom av den 30 oktober 2012 ogillade Klaipėdos apygardos teismas det överklagande som hade ingetts av Birutė Šiba.

15 Birutė Šiba har överklagat denna dom till den hänskjutande domstolen, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauens högsta domstol). Hon har i sitt överklagande bland annat gjort gällande att underinstanserna inte tog hänsyn till hennes ställning som konsument. De tolkade därigenom inte de omtvistade avtalen till hennes förmån, i strid med vad som föreskrivs i den nationella lagstiftningen i detta avseende.

16 Den hänskjutande domstolen anser att det är nödvändigt att avgöra huruvida en fritt yrkesutövande advokat kan betraktas som en näringsidkare och huruvida ett avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster som en advokat ingår med en fysisk person utgör ett konsumentavtal, med alla de garantier som det innebär för den fysiska personen.

17 Mot denna bakgrund beslutade Lietuvos Aukščiausiasis Teismas att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

”1) Ska en fysisk person som tillhandahålls juridiska tjänster enligt avtal som ingåtts med en advokat (*advokatas*) om juridiska tjänster mot arvode, vilka tillhandahålls i fall som kan antas ha samband med den fysiska personens personliga intressen (äktenskapsskillnad, uppdelning av egendom som förvärvats under äktenskapet etcetera), betraktas som en konsument i den mening som avses i unionsrättens bestämmelser om konsumentskydd?

2) Ska en advokat (en ’fritt yrkesutövande’ *advokatas*) som upprättar ett avtal med en fysisk person om tillhandahållande av juridiska tjänster mot arvode, enligt vilket advokaten är skyldig att tillhandahålla juridiska tjänster, så att den fysiska personen kan uppnå mål som saknar samband med denna persons arbete eller yrkesverksamhet, betraktas som en ’näringsidkare’ i den mening som avses i unionsrättens bestämmelser om konsumentskydd?

3) Omfattas avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster mot arvode, som en advokat (*advokatas*) upprättar i sin yrkesverksamhet såsom fri yrkesutövare, av rådets direktiv 93/13…?

4) Om den tredje frågan ska besvaras jakande, ska då allmänna kriterier tillämpas vid klassificering av sådana avtal som konsumentavtal eller ska de klassificeras som konsumentavtal enligt särskilda kriterier? Om det är nödvändigt att tillämpa särskilda kriterier för att klassificera sådana avtal som konsumentavtal, vilka är då dessa kriterier?”

Prövning av tolkningsfrågorna

18 Den hänskjutande domstolen har ställt frågorna, som ska undersökas tillsammans, för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att det ska tillämpas på standardavtal om tillhandahållande av juridiska tjänster, såsom de avtal som är aktuella i det nationella målet, som en advokat ingår med en fysisk person som inte handlar för ändamål som faller inom denna persons närings- eller yrkesverksamhet.

19 Såsom framgår av artiklarna 1.1 och 3.1 är direktiv 93/13 tillämpligt på sådana villkor i ”avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument” som ”inte har varit föremål för individuell förhandling” (se, för ett liknande resonemang, dom Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, punkt 18).

20 I enlighet med vad som anges i tionde skälet i direktiv 93/13 ska enhetliga regler om oskäliga villkor gälla ”alla avtal” som ingås mellan näringsidkare och konsumenter, såsom dessa definieras i artikel 2 b och c i direktivet (se dom Asbeek Brusse och de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punkt 29).

21 Det är således med hänvisning till avtalsparternas ställning – det vill säga om de handlar för ändamål som har samband med deras närings- eller yrkesverksamhet eller inte – som direktivet definierar de avtal som det är tillämpligt på (dom Asbeek Brusse och de Man Garabito, EU:C:2013:341, punkt 30).

22 Detta motsvarar den tanke som ligger till grund för det skyddssystem som införts genom direktivet, nämligen att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå, vilket medför att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg utan att kunna påverka villkorens innehåll (dom Asbeek Brusse och de Man Garabito, EU:C:2013:341, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

23 Vad beträffar avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster, såsom de avtal som är aktuella i det nationella målet, gör domstolen följande bedömning. På området för advokattjänster förhåller det sig i princip så att ”klienten-konsumenten” och advokaten inte är jämlika, vilket bland annat beror på den informationsassymetri som råder mellan dessa parter. Advokater har nämligen omfattande kunskaper på området, vilket klienter inte nödvändigtvis har, varför de sistnämnda kan ha svårt att bedöma kvaliteten på de tjänster som de tillhandahålls (se, för ett liknande resonemang, dom Cipolla m.fl., C-94/04 och C-202/04, EU:C:2006:758, punkt 68).

24 En advokat som – såsom i det nationella målet – i sin närings- eller yrkesverksamhet tillhandahåller en fysisk person som handlar för privata ändamål juridiska tjänster mot ersättning är således ”näringsidkare” i den mening som avses i artikel 2 c i direktiv 93/13. Avtal som avser tillhandahållande av en sådan tjänst omfattas följaktligen av direktivet.

25 Detta konstaterande påverkas inte av att advokatverksamheten är av offentlig karaktär, eftersom artikel 2 c i direktiv 93/13 avser all närings- eller yrkesverksamhet ”oavsett om den är offentlig eller privat” och eftersom, såsom anges i fjortonde skälet i direktiv 93/13, direktivet ”också gäller för näringsverksamhet av offentlig karaktär”.

26 Om en advokat bestämmer sig för att i avtalsförhållandena med sina klienter använda sig av standardvillkor som advokaten själv eller genom sitt advokatsamfund har utformat i förväg, är det genom advokatens vilja som nämnda villkor integreras direkt i de olika avtalen.

27 Då det står advokater fritt att använda sig av sådana standardvillkor som inte avspeglar bindande författningsföreskrifter i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, kan det inte heller med framgång hävdas att direktivets tillämpning kan skada det särskilda förhållandet mellan en advokat och en klient eller motverka de principer som utövandet av advokatyrket grundar sig på.

28 Mot bakgrund av direktivets mål att skydda konsumenterna kan den offentliga eller privata karaktären av en näringsidkares verksamhet eller näringsidkarens särskilda uppdrag nämligen inte vara avgörande för frågan om direktivets tillämplighet i sig (se, analogt, dom Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, punkt 37).

29 Såsom Europeiska kommissionen påpekade vid förhandlingen skulle ett uteslutande från tillämpningsområdet för direktiv 93/13 av den stora mängden avtal som ingås mellan ”klienter-konsumenter” och fria yrkesutövare, som kännetecknas av det oberoende och de yrkesetiska krav som dessa tjänsteutövare omfattas av, medföra att dessa ”klienter-konsumenter” förlorade det skydd som de ges enligt direktivet.

30 Den särskilda omständigheten att advokater i sin verksamhet är skyldiga att säkerställa konfidentiell behandling i sina relationer med ”klienter-konsumenter” utgör således inte något hinder för att direktiv 93/13 tillämpas på standardvillkor i avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster.

31 Avtalsvillkor som inte förhandlas fram individuellt, däribland standardvillkor, innehåller nämligen inte i sig några personuppgifter om advokaters klienter som, om de röjdes, skulle kunna äventyra advokatsekretessen.

32 Ett avtalsvillkors formulering i ett visst fall, däribland det som avser advokatarvode, skulle visserligen eventuellt – åtminstone händelsevis – kunna röja vissa aspekter av förhållandet mellan advokaten och dennes klient som borde förbli hemliga. Ett sådant villkor skulle emellertid förhandlas fram individuellt och skulle av den anledningen falla utanför tillämpningsområdet för direktiv 93/13, såsom framgår av punkt 19 i denna dom.

33 Det ska likväl tas hänsyn till vilka typer av tjänster som avses med de avtal som omfattas av direktiv 93/13, i enlighet med artikel 4.1 jämförd med artonde skälet i direktivet, för att bedöma huruvida villkoren i dessa avtal är oskäliga. Den nationella domstolen ska nämligen göra denna bedömning med beaktande av den aktuella typen av tjänst med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks (se, för ett liknande resonemang, dom Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 71, och beslut Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, punkt 29).

34 Såvitt avser avtal om tillhandahållande av juridiska tjänster, såsom de avtal som är aktuella i det nationella målet, ankommer det således på den hänskjutande domstolen att ta hänsyn till att dessa tjänster är av en särskild typ vid bedömningen av huruvida avtalsvillkoren är klara och begripliga, enligt artikel 5 första meningen i direktiv 93/13, och att vid tveksamhet göra den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen.

35 Mot bakgrund av det ovan anförda ska tolkningsfrågorna besvaras enligt följande. Direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att det ska tillämpas på standardavtal om tillhandahållande av juridiska tjänster, såsom de avtal som är aktuella i det nationella målet, som en advokat ingår med en fysisk person som inte handlar för ändamål som faller inom denna persons närings- eller yrkesverksamhet.

Rättegångskostnader

36 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas på så sätt att det ska tillämpas på standardavtal om tillhandahållande av juridiska tjänster, såsom de avtal som är aktuella i det nationella målet, som en advokat ingår med en fysisk person som inte handlar för ändamål som faller inom denna persons närings- eller yrkesverksamhet.

Underskrifter